

Πρόληψη βασανιστηρίων και κακομετα- χείρισης

Ειδική έκθεση 2015
(άρθρο 23 του Προαιρετικού
Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση
κατά των Βασανιστηρίων
και Άλλων Μορφών
Σκληρής, Απάνθρωπης
ή Ταπεινωτικής
Μεταχείρισης ή
Τιμωρίας της
Γενικής Συνέλευσης
των Ηνωμένων
Εθνών)

ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΜΠ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑ
ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΜΠ

ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ -
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΧΩΡΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

Νομοθετικές εξελίξεις και προκλήσεις

Αγροτικές Φυλακές Ενηλίκων

Κράτηση ανηλίκων - ΕΚΚΝ Κορίνθου

Γενικά Καταστήματα Κράτησης

Επιμέρους ζητήματα σωφρονιστικού ενδιαφέροντος

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΡΑΤΗΣΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

Χώροι Κράτησης Αλλοδαπών

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ

Επισκέψεις - Αυτοψίες

ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Η παρούσα Έκθεση αποτυπώνει τη δράση του Συνηγόρου του Πολίτη το έτος 2015, ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων, σύμφωνα με την ειδική αρμοδιότητά του, κατ' άρθρο δεύτερο Ν. 4228/2014.

ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΜΠ

Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (OP-CAT) αποτελεί μια διεθνή συνθήκη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 2002. Κοινός παρονομαστής υπήρξε η συναίνεση και συναντίληψη των κρατών μελών της διεθνούς κοινότητας ότι οι προσπάθειες για την καταπολέμηση της κακομεταχείρισης των ανθρώπων που στερούνται της ελευθερίας τους, και ως εκ τούτου η θέση τους είναι ιδιαίτερα ευάλωτη, θα πρέπει να εστιάζονται στην πρόληψη. Η Ελλάδα κύρωσε με τον Ν. 4228/2014 το ανωτέρω Προαιρετικό Πρωτόκολλο, καθιστώντας τη συγκεκριμένη Σύμβαση εσωτερικό δίκαιο της χώρας με αυξημένη τυπική ισχύ. Με το δεύτερο άρθρο του νόμου αυτού ο Συνήγορος ορίστηκε ως «Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων».

Η αποστολή του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (εφεξής ΕΜΠ) περιλαμβάνει την τακτική εξέταση της μεταχείρισης των προσώπων που στερούνται της ελευθερίας τους, την κατάθεση αντίστοιχων συστάσεων βελτίωσης προς τις αρμόδιες αρχές και την υποβολή προτάσεων και παρατηρήσεων σχετικά με την υφιστάμενη νομοθεσία ή τα τυχόν σχέδια νόμων. Ήδη ο Συνήγορος, από την ανάληψη των νέων καθηκόντων του, επισήμανε ότι θα ασκήσει με ακριβοδίκαιο και εποικοδομητικό τρόπο την αποστολή του. Με το τέταρτο άρθρο Ν. 4228/2014, ορίστηκε ότι ο ΕΜΠ διενεργεί επισκέψεις σε όλους τους, δημόσιους ή ιδιωτικούς, χώρους στέρησης της ελευθερίας, με ή χωρίς προηγούμενη ενημέρωση των αρμόδιων αρχών. Ως τέτοιοι χώροι νοούνται οι φυλακές, τα αστυνομικά κρατητήρια, τα ψυχιατρικά καταστήματα, οι χώροι διοικητικής κράτησης αλλοδαπών, προνοιακά ιδρύματα κ.ά. Μάλιστα, κατά τη διεθνή πρακτική, οι επισκέψεις αυτές μπορούν να διενεργούνται και μη εργάσιμες ημέρες ή ακόμα και νυχτερινές ώρες. Η επίσκεψη του ΕΜΠ περιλαμβάνει συλλογή στοιχείων με κάθε διαθέσιμο μέσο, όπως, ενδεικτικά, επίσκεψη σε όλους τους χώρους κράτησης, εξέταση προσώπων και λήψη φωτογραφιών. Με βάση, εξάλλου, τη γενική αρμοδιότητα του άρθρου 103 παράγρ. 9 του Συντάγματος και του Ν. 3094/2003, ο Συνήγορος έχει πρόσβαση σε κάθε αρχείο, έγγραφο, στοιχείο ή φάκελο. Για την υλοποίηση της αποστολής, που ανατέθηκε στον Συνήγορο, συγκροτήθηκε ομάδα εργασίας με αντικείμενο τα θέματα του «Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης», υπό την ευθύνη Βοηθού Συνηγόρου, και ορίστηκαν συντονιστής της Ομάδας και αναπληρωτής αυτού. Η ομάδα άρχισε να λειτουργεί τον Οκτώβριο του 2014 και κατά τη διάρκεια του έτους 2015 συνέχισε τις εργασίες σε τρεις βασικούς άξονες:

- Ανάλυση πεδίου και έκτασης αρμοδιότητας, καλών πρακτικών και αναζήτηση συνεργασιών, προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικής άσκησης των αρμοδιοτήτων.
- Καθορισμός της μεθοδολογίας διενέργειας έρευνας, συλλογής στοιχείων, επεξεργασίας και παρουσίασης διαπιστώσεων και προτάσεων.
- Διαμόρφωση των κριτηρίων της κατά προτεραιότητα επιλογής των χώρων περιορισμού της ελευθερίας για τη διενέργεια επισκέψεων.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΜΠ

Στο πλαίσιο συνεργασίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τον Συνήγορο του Πολίτη ως ΕΜΠ, πραγματοποιήθηκε, στις 20 Νοεμβρίου, συνάντηση του Αναπληρωτή Συνηγόρου Βασιλή Καρύδη με τον Υπουργό Δικαιοσύνης Νίκο Παρασκευόπουλο. Στη συζήτηση συμμετείχαν επίσης ο Γενικός Γραμματέας Αντεγκληματικής Πολιτικής, στελέχη του υπουργείου και του Συνηγόρου. Το θέμα της συνάντησης ήταν η αντεγκληματική και σωφρονιστική πολιτική, υπό το πρίσμα του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της βελτίωσης των συνθηκών κράτησης και της πρόληψης κάθε μορφής κακομεταχείρισης, ενώ υπήρξε διεξοδική ενημέρωση για τη λήψη νομοθετικών και οργανωτικών πρωτοβουλιών, καθώς και αναλυτική συζήτηση επί των επισημάνσεων του Συνηγόρου προς το υπουργείο. Αναζητήθηκε, τέλος, κοινός τόπος και συγκλίσεις σε θέματα που απασχολούν και τις δύο πλευρές. Συναφής ήταν και η παρουσία, που είχε προηγηθεί, της τότε Συνηγόρου Καλλιόπης Σπανού και των Βοηθών Συνηγόρων Βασιλή Καρύδη και Γιώργου Μόσχου, στις 8 Απριλίου, στη Διαρκή Κοινοβουλευτική Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης κατά τη συζήτηση του σχεδίου νόμου «Μεταρρυθμίσεις ποινικών διατάξεων, κατάργηση των καταστημάτων κράτησης Γ' τύπου και άλλες διατάξεις». Η διαφάνεια και λογοδοσία της ΕΛΑΣ, στο πλαίσιο πειθαρχικής διερεύνησης καταγγελιών για αστυνομική αυθαιρεσία, ήταν, μεταξύ άλλων, κεντρικό θέμα της συνάντησης εργασίας που πραγματοποιήθηκε στις 19 Μαΐου με τον Αναπληρωτή Υπουργό Εσωτερικών Γιάννη Πανούση, τον Γενικό Γραμματέα Δημόσιας Τάξης, τη Συνήγορο του Πολίτη και τους ως άνω Βοηθούς Συνηγόρους.

Στο πλαίσιο της θεσμοθετημένης συνεργασίας του Συνηγόρου, ως ΕΜΠ, με την Υποεπιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (SPT) του ΟΗΕ, στις 8 Ιανουαρίου, πραγματοποίησε επίσκεψη στα γραφεία του ΕΜΠ ο Πρόεδρος της SPT, καθηγητής Malcolm Evans, ο οποίος συναντήθηκε με τη Συνήγορο, τον Βοηθό Συνήγορο επικεφαλής του ΕΜΠ και ειδικούς επιστήμονες της ομάδας εργασίας για θέματα του ΕΜΠ. Κατά την επίσκεψη αντηλλάγησαν απόψεις σχετικά με ζητήματα που συνδέονται με τη σύσταση των μηχανισμών, την καλή λειτουργία, τις καλές πρακτικές και τις εν γένει προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι Εθνικοί Μηχανισμοί Πρόληψης, ενώ επιβεβαιώθηκε η προ-

θυμία των δύο μερών για τη διαμόρφωση ενός πλαισίου συνεχούς διαλόγου και πιθανών μορφών συνεργασίας. Κλιμάκιο της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης συναντήθηκε στις 20 Απριλίου με τη Συνήγορο, τους Βοηθούς Συνηγόρους Βασίλη Καρύδη και Γιώργο Μόσχο και στελέχη της Αρχής, και συζήτησαν ζητήματα που αφορούσαν ιδίως τις συνθήκες αστυνομικής κράτησης, την πειθαρχική διερεύνηση υποθέσεων αστυνομικής αυθαιρεσίας καθώς και τη διερεύνηση υποθέσεων ρατσιστικής βίας.

Στις 2 Μαρτίου, ο Βοηθός Συνήγορος Γιώργος Μόσχος συμμετείχε στο συνέδριο The CPT at 25: taking stock and moving forward, με αφορμή τη συμπλήρωση 25 χρόνων λειτουργίας της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπου και συντόνισε τη συζήτηση στη θεματική ενότητα «Η κράτηση των ανηλίκων». Στις 4 Ιουνίου, ο Βοηθός Συνήγορος Βασίλης Καρύδης εκπροσώπησε τον ΕΜΠ σε σεμινάριο με θέμα Workshop on Ombudsinstitutions as NPMs που διοργανώθηκε στη Βαρσοβία από τον Οργανισμό για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (APT). Στις 16-19 Ιουνίου, η ειδική επιστήμονας – συντονίστρια της ομάδας εργασίας του ΕΜΠ συμμετείχε σε εκπαιδευτικό σεμινάριο με θέμα Implementing a preventive mandate, το οποίο διοργανώθηκε στη Ρίγα από τον Διεθνή Οργανισμό Συνηγόρων (IOI) σε συνεργασία με τον Συνήγορο της Λετονίας και τον Οργανισμό για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (APT). Στις 29 Σεπτεμβρίου, ο Βοηθός Συνήγορος Βασίλης Καρύδης συμμετείχε σε στρογγυλή τράπεζα με θέμα “Roundtable discussion on pre-trial detention”, που διοργανώθηκε στο Μπρίστολ από τους Human Rights Implementation Centre of the University of Bristol (HRIC) και Open Society Justice Initiative (OSJI). Ο ΕΜΠ συμμετέχει στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης των Βασανιστηρίων και πιο πρόσφατα στο Δίκτυο Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΧΩΡΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

Νομοθετικές εξελίξεις και προκλήσεις

Εντός του έτους 2015, σημειώθηκαν σημαντικές εξελίξεις προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης του επείγοντος χαρακτήρα σημαντικών παραμέτρων του σωφρονιστικού συστήματος στη χώρα, αποτέλεσαν δε απαρχή μιας σφαιρικότερης προσέγγισης του σωφρονιστικού ζητήματος και των δομικών, συστημικών και χρόνιων προβλημάτων που αυτό εμφανίζει (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 156-159). Με τις διατάξεις του Ν. 4322/2015 «Μεταρρυθμίσεις ποινικών διατάξεων, κατάργηση των καταστημάτων κράτησης Γ' τύπου και άλλες διατάξεις» επιχειρήθηκε να αντιμετωπιστούν με τρόπο άμεσο σοβαρά ζητήματα του σωφρονιστικού συστήματος, τα οποία είχαν οιονεί «νομιμοποιήσει» μια στρεβλή αντίληψη και πρακτική ως προς την ορθή ποινική και σωφρονιστική μεταχείριση (λ.χ το θέμα της ποινικής και σωφρονιστικής μεταχείρισης των τοξικοεξαρτημένων, ανηλίκων, ασθενών, αναπήρων κ.ά.), ζητήματα τα οποία είχε αναδείξει ο

Συνήγορος επανειλημμένως σε έγγραφα του αλλά και σε Ετήσιες Εκθέσεις προηγούμενων ετών (ενδεικτικά, βλ. *Ετήσια Έκθεση 2013*, σ. 136-137). Το γράμμα και το πνεύμα των νέων διατάξεων εστιάζει στο τελικώς ζητούμενο, που έχει επισημανθεί από τον ΕΜΠ, «λιγότεροι κρατούμενοι, μικρότερος χρόνος εγκλεισμού, ειδική μέριμνα για εξαιρετικές περιπτώσεις, εφαρμογή εναλλακτικών μέτρων κράτησης». Μετά την εφαρμογή των επίμαχων διατάξεων και στο πλαίσιο μιας πρώτης αξιολόγησης, φαίνεται ότι οι προοπτικές είναι ευοίωνες, όπως αναλυτικά εκτίθενται στο υπ' αριθμ. πρωτ. 86847/26.11.2015 απαντητικό έγγραφο του Γενικού Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής προς τον Συνήγορο. Ενδεικτικά αναφέρονται η μείωση του πληθυσμού των ποινικών κρατούμενων στα σωφρονιστικά καταστήματα αλλά και του πληθυσμού των υπό δικαστική απέλαση παραμενόντων αλλοδαπών, όπως και η παύση της κράτησης των ποινικών κρατούμενων στα αστυνομικά κρατητήρια. Σύμφωνα με το ως άνω έγγραφο, έως τις 30 Σεπτεμβρίου 2015 είχαν αποφυλακισθεί 3.459 άτομα. Ωστόσο, μέχρι την πλήρη εφαρμογή των επίμαχων διατάξεων και την εν συνεχεία συνολική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας αυτών, ο ΕΜΠ τονίζει ότι ο υπερπληθυσμός στις ελληνικές φυλακές παραμένει ζήτημα αιχμής για τη διασφάλιση του σκληρού πυρήνα των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως σε σχέση με την ακαταλληλότητα του μεγαλύτερου μέρους των κτιριακών υποδομών, την ανεπάρκεια ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και την έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού. Το εν λόγω ζήτημα χρήζει αντιμετώπισης πέραν της υιοθέτησης έκτακτων μέτρων για την άμεση αποφόρτιση των καταστημάτων κράτησης αλλά και της υιοθέτησης διορθωτικών – αποκαταστατικών μηχανισμών για τον ευεργετικό υπολογισμό της ποινής.

Αποτελεί επείγουσα προτεραιότητα, όπως έχει επανειλημμένως τονίσει ο Συνήγορος και ήδη επισημαίνεται στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 4322/2015, η αξιολόγηση του σωφρονιστικού ζητήματος υπό το πρίσμα της συνολικής λειτουργίας του ποινικού συστήματος με τις επιμέρους όψεις του, ήτοι της νομοθετικής, της δικαστικής και της σωφρονιστικής, στο πλαίσιο μιας μεσοπρόθεσμης συγκροτημένης ποινικής και σωφρονιστικής πολιτικής, προτεραιότητα την οποία φαίνεται, καταρχήν, να αντιλαμβάνεται η Διοίκηση.

Σε κάθε περίπτωση θετικές αξιολογούνται επιμέρους ρυθμίσεις σχετικά με το σωφρονιστικό σύστημα και τα καταστήματα κράτησης που περιλαμβάνονται στον πολύ πρόσφατα δημοσιευθέντα Ν. 4356/2015. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Η διάθεση κατασχεθέντων και δημευθέντων προϊόντων σε καταστήματα κράτησης (άρθρο 38), θέμα το οποίο είχε επισημάνει ο Συνήγορος κατά το παρελθόν.
- Επιμέρους ρυθμίσεις για την ενίσχυση των αγροτικών φυλακών (άρθρο 41, βλ. και παρακάτω).
- Η σύσταση νομοπαρασκευαστικής επιτροπής, η οποία θα επεξεργαστεί το υπάρχον σχέδιο σωφρονιστικού κώδικα (άρθρο 40).
- Η κατάργηση της υποχρέωσης καταβολής χρηματικού ποσού μέχρι 10.000 ευρώ σε κοινωφελές ίδρυμα ως όρου που

δύναται να διαταχθεί μεταξύ άλλων για τους υφ' όρον απολυόμενους (άρθρο 12 παράγρ. 6 Ν. 4322/2015 και άρθρο 100 παράγρ. 3 περίπτ. θ' ΠΚ), ζήτημα το οποίο απασχόλησε ιδιαίτερω τον ΕΜΠ ως προς την προσφορότητα του μέτρου σε σχέση με τον σκοπό της υφ' όρον απόλυσης (έστω όταν αυτή αποτελεί έκτακτο μέτρο για την αποσυμφόρηση των καταστημάτων, όπως εν προκειμένω) αλλά και σε σχέση με τον διαπιστούμενο μεγάλο αριθμό απόρων κρατουμένων.

- Η υποχρεωτική διακοπή της δίκης για 30 ημέρες κατά τον υποχρεωτικό διορισμό συνηγόρου από το δικαστήριο προς τον σκοπό της ουσιαστικής υπεράσπισης του κατηγορουμένου (άρθρο 33).

Αγροτικές Φυλακές Ενηλίκων

Εντός του έτους 2015, ο ΕΜΠ ολοκλήρωσε έναν κύκλο επισκέψεων στις Αγροτικές Φυλακές Κράτησης Ενηλίκων, στο πλαίσιο ευρύτερης δράσης που είχε ήδη ξεκινήσει το έτος 2014 (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 158), για την περίπτωση της Αγροτικής Φυλακής Κασσάνδρας και σχετικές διαπιστώσεις και προτάσεις που υπέβαλε ο ΕΜΠ) πραγματοποιώντας επισκέψεις στην Αγροτική Φυλακή Αγιάς, στις 3 και 4 Δεκεμβρίου, και στην Αγροτική Φυλακή Τίρυνθας, στις 18 Δεκεμβρίου.

Παρά τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει το κάθε κατάσταση κράτησης και με την ειδική επισήμανση ότι σε καθένα κρατούνταν μικρότερος αριθμός κρατουμένων από την προβλεπόμενη δυναμικότητα των χώρων, κοινές είναι οι διαπιστώσεις ότι, ενώ διαθέτουν μεγάλες εκτάσεις, αντιμετωπίζουν προβλήματα στον τρόπο λειτουργίας, στη στελέχωση και στις υλικοτεχνικές υποδομές.

Ως εκ τούτου, φαίνεται να απομακρύνονται από ένα εναλλακτικό μοντέλο έκτισης της ποινής προσανατολισμένο σε ανθρωπιστικά κριτήρια επανένταξης, ενώ κινδυνεύουν να χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για πρακτικούς λόγους αποσυμφόρησης των υπόλοιπων φυλακών, μέσω της διοχέτευσης των κρατουμένων στα αγροτικά καταστήματα και να μετατραπούν σε έναν χώρο transit πριν την ελευθερία. Εμφανή είναι τα σημάδια εγκατάλειψης, εν μέρει λόγω και της κόπωσης των κρατουμένων, οι οποίοι καλούνται να καλύψουν αρκετές ώρες εργασίας προς τον σκοπό της συντήρησης, στο μέτρο του απολύτως αναγκαίου, και της ελάχιστης λειτουργίας των μονάδων της φυλακής (περίπτωση της Αγροτικής Φυλακής Αγιάς). Η προφανής απουσία κεντρικού σχεδιασμού διαχείρισης και αξιοποίησης όλων των δυνατοτήτων καλλιέργειας και παραγωγής που προσφέρουν οι εν λόγω εκτάσεις μπορεί να αναιρέσει παντελώς τον δικαιολογητικό λόγο του θεσμού της Αγροτικής Φυλακής και να εδραιώσει στη συλλογική κοινωνική συνείδηση την εκφρασθείσα στρεβλή και αποπροσανατολιστική άποψη ότι πρόκειται για καταστήματα κράτησης – φαντάσματα, όπου απλώς διαβιώνουν προνομιούχοι κατάδικοι. Εξαιρέση ως προς την, καταρχήν, ομαλή λειτουργία αλλά και τις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων φαίνεται να αποτελεί η περίπτωση της Αγροτικής Φυλακής Τίρυνθας.

Μετά και τις διαπιστώσεις του ΕΜΠ από τις ως άνω επισκέψεις εντός του έτους 2015, επισημαίνεται εκ νέου ότι πρέπει να ανασχεθεί η αποδυνάμωση των Αγροτικών Φυλακών με την παραχώρηση μέρους εκτάσεών τους για άλλους σκοπούς και να υπάρξει στρατηγικός σχεδιασμός, εκσυγχρονισμός της υλικοτεχνικής υποδομής τους και άμεση σύνταξη κανονισμού λειτουργίας τους (με αποσαφήνιση, μεταξύ άλλων, των κριτηρίων μετάβασης από το καθεστώς του «κλειστού τμήματος» στο καθεστώς της «ημιελεύθερης» διαβίωσης αλλά και των διαδικασιών ανάθεσης εργασίας). Το σύνολο των ανωτέρω ζητημάτων παραμένουν επιτακτική και αδιαμφισβήτητη προτεραιότητα.

Επιπρόσθετα, προκύπτει ανάγκη για:

- Διασφάλιση της άμεσης (όσον αφορά τη σύνταξη Κανονισμού Λειτουργίας) αλλά και της εν γένει τακτικής σύγκλησης και ομαλής λειτουργία του ΚΕΣΦ, σύμφωνα και με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 8 του Σωφρονιστικού Κώδικα, ανάγκη η οποία βέβαια απαντάται στο σύνολο των ζητημάτων που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του εν λόγω οργάνου.
- Ειδική μέριμνα για την εφαρμογή και τήρηση των προϋποθέσεων μεταγωγής στις Αγροτικές Φυλακές από τα αρμόδια όργανα, με όρους διαφάνειας, προς την κατεύθυνση της μακροπρόθεσμης ενίσχυσης του θεσμού των Αγροτικών Φυλακών.
- Επαρκή ενημέρωση του συνόλου των κρατουμένων για τις εκ του νόμου προϋποθέσεις μεταγωγής και το καθεστώς κράτησης στις Αγροτικές Φυλακές.
- Αναζήτηση συνεργασιών, λ.χ με πανεπιστημιακά ιδρύματα, με σκοπό την υγιή ανάπτυξη και απόδοση των εκτάσεων των Αγροτικών Φυλακών αλλά και όλων των δυνατοτήτων παραγωγής, μέσω της ουσιαστικής συμβολής των κρατουμένων, η οποία θα ήταν ευχής έργον να συνδυαστεί και με παρακολούθηση σχετικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης που θα λειτουργούν στο κατάστημα σε μόνιμη βάση ή σε τυχόν συνεργασία με τον ΟΑΕΔ.
- Διερεύνηση του ενδεχομένου αποδέσμευσης των τιμών πώλησης των παραγόμενων στα αγροτικά καταστήματα προϊόντων και αγαθών από την τιμή εμπορίου, προς διευκόλυνση της διάθεσης των προϊόντων αυτών σε χαμηλότερη τιμή.
- Επέκταση της ρύθμισης του άρθρου 1 παράγρ. 1 περίπτ. γ' ΠΔ 60/2015 στους εργαζόμενους στα αρτοποιεία και τα (υπάρχοντα) εργαστήρια παραγωγής γλυκών όλων των αγροτικών καταστημάτων κράτησης.
- Επέκταση της ρύθμισης του άρθρου 1 παράγρ. 1 ΠΔ 60/2015 στους εργαζόμενους, σε οποιαδήποτε θέση εργασίας, κρατουμένους που έχουν υπερβεί το 70ό έτος της ηλικίας.

Ιδιαίτερα θετικές αξιολογούνται οι πρόσφατες ρυθμίσεις του άρθρου 41 του Ν. 4356/2015, στον βαθμό που διευρύνονται οι προϋποθέσεις μεταγωγής στις αγροτικές φυλακές αλλά και στον βαθμό που παρέχεται η δυνατότητα στους φορείς του δημόσιου τομέα απευθείας ανάθεσης, κατόπιν διαπραγμάτευσης

προμήθειας αγαθών ή προϊόντων, σε καταστήματα κράτησης που διαθέτουν αγροτικές ή βιοτεχνικές μονάδες εργασίας.

Κράτηση ανηλίκων – ΕΚΚΝ Κορίνθου

Ο Συνήγορος και αυτή τη χρονιά επανέλαβε τις πάγιες θέσεις και προτάσεις του για περιορισμό της κράτησης των ανηλίκων, με συνδυασμό αφενός νομοθετικών ενεργειών για την ηπιότερη ποινική μεταχείριση των ανηλίκων για συγκεκριμένα αδικήματα, αφετέρου δε της δημιουργίας δομών με προνοιακό / παιδαγωγικό χαρακτήρα και δυνατότητα διαφοροποιημένης μεταχείρισης των ανηλίκων ανάλογα με την προσωπικότητα και την πορεία τους (ιδίως με την προώθηση των ρυθμίσεων για τις Μονάδες Μέριμνας Ανηλίκων και την έμπρακτη στήριξη του ρόλου των επιμελητών ανηλίκων). Τέλος, για τις περιπτώσεις τοξικοεξαρτημένων ανηλίκων που διαπράττουν αδικήματα συνδεδεμένα με τη χρήση και διακίνηση ουσιών, διατυπώθηκε η άποψη ότι θα πρέπει να προβλέπεται και να εφαρμόζεται η τοποθέτησή τους σε θεραπευτικά καταστήματα (βλ. «Νομοθετικές και οργανωτικές προτάσεις»). Ο νέος Ν. 4322/2015 περιόρισε την επιβολή ποινικού σφραγισμού σε ανηλίκους μόνο για περιπτώσεις αδικημάτων για τα οποία προβλέπεται η ποινή της ισόβιας κάθειρξης ή του άρθρου 336 ΠΚ (βιασμός) εναντίον προσώπου νεότερου των 15 ετών, κατάρχησε την προσωρινή κράτηση για όλα τα αδικήματα πλην των παραπάνω, ενώ παράλληλα συστάθηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης νομοπαρασκευαστική επιτροπή για τη σύνταξη σχεδίου νόμου για τις Μονάδες Μέριμνας Νέων, ρυθμίσεις που ο ΕΜΠ εκτιμά ότι κινούνται προς την ορθή κατεύθυνση.

Κατά την επίσκεψη στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων (15-18 ετών) Κορίνθου τον Φεβρουάριο του 2015, διαπιστώθηκαν, μεταξύ άλλων, κοινή κράτηση υποδίκων και καταδικασμένων, μη υλοποίηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και προγραμμάτων νομικής συμβουλευτικής, έλλειψη χώρου αναψυχής, φθορά των στρωμάτων κ.ά. Επισημαίνεται ότι η μη απομόνωση της τουαλέτας από το υπόλοιπο κελί αξιολογείται ως γεγονός ιδιαίτερα προβληματικό, από πλευράς ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Επίσης προβληματική κρίνεται η ύπαρξη και χρήση στο Κατάστημα κελιών απομόνωσης, ιδίως ως προς την καταλληλότητα των συγκεκριμένων χώρων για ανηλίκους, αλλά και τη λειτουργική σύνδεση του μέτρου με τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Ο Συνήγορος πρότείνει σειρά βελτιωτικών ρυθμίσεων στο Κατάστημα, όπως κατάλληλη διαμόρφωση και εξοπλισμό των ήδη υπαρχόντων χώρων, διαμόρφωση αίθουσας ψυχαγωγίας και βιβλιοθήκης, οργάνωση και συστηματική υλοποίηση προγραμμάτων σε σύνδεση με την κοινότητα, ενίσχυση και στελέχωση του σχολείου που υπολειτουργούσε και υλοποίηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης σε συνεργασία με τον οικείο δικηγορικό σύλλογο.

Γενικά Καταστήματα Κράτησης

Ο ΕΜΠ, κατά το έτος 2015, πραγματοποίησε σειρά επισκέψε-

ων / αυτοψιών σε Γενικά Καταστήματα Κράτησης. Ειδικότερα, εκτός από τις τρεις Αγροτικές Φυλακές (Κασσάνδρας, Τίρυνθας και Αγιάς, βλ. ανωτέρω), κλιμάκια του ΕΜΠ επισκέφθηκαν τα Καταστήματα Κράτησης Κομοτηνής στις 25 Ιουνίου, Ναυπλίου στις 28 Απριλίου, Κω στις 24 Ιουνίου και Χανίων (Κρήτη Ι) στις 3 Δεκεμβρίου.

Τα προβλήματα που εντοπίζονται και πάλι είναι, μεταξύ άλλων, ο υπερπληθυσμός των κρατουμένων, οι ελλείψεις σε υποδομές και η παλαιότητα των εγκαταστάσεων, προβλήματα θέρμανσης των χώρων και παροχής ζεστού νερού, φθαρμένα και λερωμένα στρώματα και ύπαρξη παρασιτικών εντόμων (κοριών), η ανυπαρξία οποιουδήποτε επιμορφωτικού προγράμματος ή προγράμματος δημιουργικής δραστηριότητας, η ανυπαρξία προγράμματος απεξάρτησης, ελλείψεις σε εξειδικευμένο προσωπικό, όπως ιατρικό / νοσηλευτικό, και η ελλιπέστατη έως και ανύπαρκτη, σε κάποιες περιπτώσεις, στελέχωση της Κοινωνικής Υπηρεσίας των Καταστημάτων.

Αν και η κατάσταση σχετικά με τον υπερπληθυσμό των κρατουμένων παρουσιάζεται βελτιωμένη σε σχέση με προηγούμενες χρονιές, ωστόσο και πάλι σε συγκεκριμένα Καταστήματα παραμένει ιδιαίτερα προβληματική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το Κατάστημα Κράτησης Ναυπλίου, όπου 212 άτομα αναγκάζονται να κοιμούνται στο πάτωμα σε στρώματα, τα οποία κατά τη διάρκεια της ημέρας τοποθετούνται σε υπερυψωμένο σημείο, ώστε να μην εμποδίζεται η κίνηση. Η ίδια κατάσταση παρουσιάζεται και στο Κατάστημα Κράτησης Κω, όπου κρατούμενοι, εκτός από το πάτωμα, κάτω από τα κρεβάτια, κοιμούνται ακόμη και στην οροφή (ταβάνι) των τουαλετών εντός των θαλάμων, εικόνα που ουδέποτε είχε αντικρίσει ο Συνήγορος μέχρι τότε στις ελληνικές φυλακές, και αποκαλύπτει με τον πιο δραματικό τρόπο το πρόβλημα των συνθηκών διαβίωσης των ανθρώπων που στερούνται της ελευθερίας τους. Ο ΕΜΠ ζήτησε με έγγραφο προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης να επιδειχθεί ιδιαίτερη μέριμνα. Ήδη από το υπ' αριθμ. πρωτ. 86847/26.11.2015 απαντητικό έγγραφο του Γενικού Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής προκύπτει ότι στις 16.11.2015 ο αριθμός των κρατουμένων είχε μειωθεί σε 137 άτομα, ενώ την 1η Δεκεμβρίου, σύμφωνα με τα επίσημα, αναρτημένα στο διαδίκτυο, στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ο αριθμός αυτός ήταν 113 άτομα. Σημειώνεται ότι οι προβλεπόμενες για το κατάστημα θέσεις είναι 45. Επίσης, στο Κατάστημα Κράτησης Κομοτηνής εξ ανάγκης χρησιμοποιείται ο χώρος των πειθαρχικών κελιών, στερούμενος φυσικού φωτισμού και εξαερισμού, ως χώρος κανονικής και συνήθους διαμονής κρατουμένων (και μάλιστα κατ' επιθυμία τους), λόγω του συνωστισμού των κρατουμένων στους λοιπούς θαλάμους και στα κελιά. Το Κατάστημα Κράτησης Χανίων (Κρήτη Ι) είναι καινούργιο και παρέχει τη δυνατότητα φιλοξενίας υπό πολύ καλύτερες συνθήκες και υποδομές μεγάλου αριθμού κρατουμένων, ωστόσο αντιμετωπίζει πρόβλημα με τη στελέχωση σε προσωπικό, και μέχρι στιγμής κάποιες πτέ-

ρυγες παραμένουν κλειστές. Ιδιαίτερο προβληματισμό, τέλος, προκαλεί η έλλειψη πρόβλεψης χώρων άθλησης και σχετικού εξοπλισμού άθλησης, χώρων/θέσεων εργασίας (π.χ. εργαστήρια, σιδηρουργείο – ξυλουργείο κ.λπ.) και λοιπών χώρων εκτόνωσης και ενασχόλησης των κρατουμένων.

Επιμέρους ζητήματα σωφρονιστικού ενδιαφέροντος

Υφ' όρον απόλυση

Το πρόβλημα του υπερπληθυσμού των ελληνικών φυλακών τα τελευταία χρόνια, σε συνδυασμό με τη διαφαινόμενη αδυναμία του κράτους να αντεπεξέλθει οικονομικά στην τήρηση των υποχρεώσεών του για διασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης των κρατουμένων, φαίνεται να είναι η βασική παράμετρος η οποία έχει καθορίσει και συνεχίζει να καθορίζει την εξέλιξη, την ερμηνεία και την έκταση εφαρμογής του θεσμού της υφ' όρον απόλυσης στη χώρα μας και εντέλει εκλαμβάνεται, από όλους τους εμπλεκόμενους, ως οιοσδήποτε «χάρη», απογυμνώνοντας σε σημαντικό βαθμό το σωφρονιστικό του περιεχόμενο. Χαρακτηριστική είναι η διάταξη που εισήχθη για τον ευεργετικό υπολογισμό της ποινής των ποινικών κρατουμένων στα αστυνομικά κρατητήρια με τις διατάξεις του Ν. 4322/2015. Η εν λόγω διάταξη μπορεί μεν να συνέβαλε καθοριστικά στην άρση της συγκεκριμένης δυσμενούς συνέπειας, ωστόσο η νομοτεχνική θέση της στο άρθρο 105 ΠΚ εγκυμονεί κινδύνους νομιμοποίησης του φαινομένου σε περίπτωση επανεμφάνισής του, δεδομένου ότι είναι πλέον εξοπλισμένο με νομοθετικό έρεισμα.

Η εμπειρία του Συνηγόρου έχει καταδείξει τα χρόνια προβλήματα ως προς το έλλειμμα παρεχόμενων ευκαιριών εκπαίδευσης και εργασίας και εν γένει προετοιμασίας για την είσοδο των κρατουμένων, μετά την αποφυλάκισή τους, στην αγορά εργασίας, φαινόμενο το οποίο διογκώθηκε ιδιαίτερος τα τελευταία έτη. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τις καταγεγραμμένες από τον Συνήγορο ελλείψεις ή ακόμη και την πλήρη απουσία της κοινωνικής υπηρεσίας και λοιπού εξειδικευμένου προσωπικού αλλά και την ύπαρξη ενός ικανού αριθμού υποτρόπων, καταδεικνύει ότι οι σημαντικοί στόχοι του θεσμού της υφ' όρον απόλυσης μάλλον δεν μπορούν να επιτευχθούν με τους τυπικούς όρους που προβλέπονται και επιβάλλονται από τα δικαστήρια, όπως απλώς η απαγόρευση εξόδου από τη χώρα ή η παρουσία σε αστυνομικό τμήμα.

Ο ΕΜΠ έχει εμφαστικά τονίσει την ανάγκη για την, κατά προτεραιότητα, θωράκιση της κοινωνικής υπηρεσίας των φυλακών, όσον αφορά την επάρκεια του προσωπικού αλλά και την οργάνωσή της, την τεχνική και υλική υποστήριξή της προς την κατεύθυνση της παροχής ουσιαστικής συνδρομής, κατά το στάδιο λίγο πριν από τη χορήγηση της υφ' όρον απόλυσης αλλά και μετά τη χορήγηση αυτής, σε συνεργασία με συγκεκριμένους κρατικούς φορείς, επιφορτισμένους με το έργο αυτό.

Χορήγηση τακτικών αδειών σε περιπτώσεις υπότροπων κρατουμένων

Όσον αφορά το ζήτημα χορήγησης των τακτικών αδειών σε περιπτώσεις υπότροπων κρατουμένων, κρίνεται σκόπιμο να εξεταστεί το ενδεχόμενο θεσμοθέτησης προηγούμενης γνώμης επιτροπής εμπειρογνομόνων προς τούτο αλλά και πρόβλεψης ειδικών όρων χορήγησης της τακτικής άδειας, προς την κατεύθυνση της επίβλεψης του κρατουμένου, με στόχο πάντα την ομαλή επανένταξη. Η εν λόγω πρόταση έχει ήδη κατατεθεί στην αρμόδια νομοπαρασκευαστική επιτροπή, στο πλαίσιο επεξεργασίας σχεδίου νέου Σωφρονιστικού Κώδικα.

Δυνατότητα προσφυγής μέλους του Συμβουλίου της Φυλακής, κατά της απόφασης χορήγησης άδειας (άρθρο 55 παράγρ. 3 Σωφρονιστικού Κώδικα)

Με τον Ν. 3772/2009 θεσπίστηκε η δυνατότητα του Εισαγγελέα που συμμετέχει ως μέλος στο Συμβούλιο της Φυλακής να ασκήσει το ένδικο μέσο της προσφυγής, μέσα σε προθεσμία 5 ημερών (από την έκδοση της σχετικής απόφασης, στη λήψη της οποίας συμμετείχε) στο αρμόδιο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών, σε περίπτωση μειοψηφίας του ως προς την ικανοποίηση αιτήματος χορήγησης άδειας. Η εν λόγω πρόβλεψη μοιάζει να μη συνάδει καταρχήν με θεμελιώδεις κανόνες λειτουργίας των διοικητικών οργάνων, καθώς μάλλον προσιδιάζει στον χαρακτήρα νομοθετικά επιβαλλόμενης «ενδοστρεφούς δίκης». Και τούτο με ορατό, σχεδόν βέβαιο, τον κίνδυνο της κατά κανόνα οριστικής και αμετάκλητης απόρριψης του αιτήματος που είχε αρχικά γίνει κατά πλειοψηφία δεκτό, σύμφωνα με την εμπειρία του Συνηγόρου, στο πλαίσιο διερεύνησης σχετικών αναφορών, αλλά και από συζητήσεις με κρατούμενους και μέλη Διοικήσεων Καταστημάτων. Ο Συνήγορος δεν αμφισβητεί τα παρεχόμενα εχέγγυα της δικαστικής κρίσης με την οποία εντέλει περιβάλλεται, στην περίπτωση αυτή, η κρίση περί της χορήγησης τακτικής άδειας και αντιλαμβάνεται επίσης τους τυχόν λόγους διασφάλισης της προστασίας υπέρτερου δημόσιου συμφέροντος, που φαίνεται να επέβαλαν την εν λόγω νομοθετική πρόβλεψη.

Ωστόσο, και με την ειδική επισήμανση ότι το περιεχόμενο νομιμότητας της ποινικής καταστολής πρέπει να κατανοείται υπό δικαιοκρατικό, φιλελεύθερο και ανθρωπιστικό πρίσμα, θεωρεί ότι η εν λόγω διάταξη χρήζει επανεξέτασης.

Στο σημείο αυτό, κρίσιμη αναδεικνύεται η μελέτη και αξιολόγηση της δυνατότητας ενεργοποίησης της νομοθετικά προβλεπόμενης λειτουργίας των Δικαστηρίων Εκτέλεσης Ποινών.

Τοξικοεξαρτημένα άτομα που στερούνται της ελευθερίας τους

Κομβικής σημασίας αναδεικνύεται η μέριμνα για την ορθή εφαρμογή των εναλλακτικών μέτρων έκτισης ποινής στις πε-

ριπτώσεις αυτές, προς τον σκοπό της ουσιαστικής εφαρμογής στο σύνολό τους των νέων σχετικών διατάξεων του Ν. 4322/2015, καθώς και η ενίσχυση των συμβουλευτικών και η άμεση λειτουργία θεραπευτικών προγραμμάτων σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης σε όλα τα Κατάστηματα Κράτησης της χώρας, με στόχο την αποκλειστική λειτουργία θεραπευτικών ή ειδικών καταστημάτων κράτησης για τον σκοπό αυτόν. Σημαντική εξέλιξη, στο σημείο αυτό, αποτελεί η λειτουργία εντός του έτους Μονάδας Απεξάρτησης στο Κατάστημα Κράτησης Διαβατών. Προς αυτή την κατεύθυνση, της ορθολογικής και αξιοπρεπούς μεταχείρισης των τοξικοεξαρτημένων κρατουμένων της χώρας, ο ΕΜΠ τονίζει ότι επείγουσα αναδεικνύεται, μεταξύ άλλων, η αναγκαιότητα άμεσης αποπεράτωσης της μονάδας απεξάρτησης στο Αγροτικό Κατάστημα Κράτησης Κασσάνδρας.

Κατάστημα Κράτησης Τρίπολης

Ο ΕΜΠ εμμένει (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 158) στην απόλυτη αναγκαιότητα για σημαντική βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κρατουμένων στο Κατάστημα Κράτησης Τρίπολης, ενώ θα παρακολουθήσει την υλοποίηση της διαβεβαίωσης του Υπουργείου Δικαιοσύνης για μεταφορά σημαντικού αριθμού κρατουμένων σε σχετική πτέρυγα στο Κατάστημα Κράτησης Γρεβενών, αλλά και την προσφορότητα του μέτρου για την ουσιαστική βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΡΑΤΗΣΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

Το ζήτημα της διοικητικής κράτησης των αλλοδαπών έχει ιδιαίτερα και επανειλημμένως απασχολήσει τον Συνήγορο στο παρελθόν, όσον αφορά τη νομιμότητα αλλά και τις συνθήκες κράτησης. Το 2015 διαφάνηκε η βούληση της Πολιτείας να υιοθετήσει μία προσέγγιση σύμφωνη με τις επιταγές του εθνικού και διεθνούς δικαίου, όσον αφορά λ.χ. τη διάρκεια της κράτησης. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του άρθρου 18 Ν. 4332/2015, όπως εξειδικεύτηκε με την υπ' αριθμ. 1604/15/1423412/10.8.2015 διαταγή του Αρχηγείου ΕΛΑΣ, με την οποία υιοθετήθηκε πρόταση του Συνηγόρου σχετικά με την πρακτική εφαρμογή ενός σαφούς, προστατευτικού και ρεαλιστικού πλαισίου αναβολής απομάκρυνσης, για τα πρόσωπα των οποίων η απομάκρυνση είναι ανέφικτη. Συγκεκριμένα, επρόκειτο για αλλοδαπούς που προέρχονταν, πλέον της Συρίας, από την Ερυθραία, τη Σομαλία, την Παλαιστίνη, τη Μιανμάρ και τη Μαυριτανία. Παρεμφερή μεταχείριση επιφύλαξε η Πολιτεία, εντός του έτους 2015, για τους πολίτες του Ιράκ, δυνάμει της υπ' αριθμ. 1604/15/2189144/30.11.2015 διαταγής της ΕΛΑΣ (βλ. «Επιστροφές αλλοδαπών»), καθώς έπαψε να ισχύει εν τοις πράγμασι, έστω και χωρίς ρητή ανάκλησή της, η υπ' αριθμ. 71778/14/482251/22.3.2014 διαταγή που είχε εκδοθεί κατ' εφαρμογή της υπ' αριθμ. 4000/4/5-62/28.2.2014 ΥΑ και της Γνωμοδότησης 44/2014 ΝΣΚ περί κράτησης κατά γενικευμένο τρόπο για 18 μήνες. Η νέα αυτή πολιτική φαίνεται να οδήγησε σε καταρχήν μεγάλη μείωση του αριθμού των διοικητικά κρατουμένων αλλοδαπών, τόσο σε κέντρα κράτησης όσο και σε αστυνομικά κρατητήρια.

Ωστόσο, η διοικητική κράτηση αλλοδαπών παραμένει κρίσιμο πεδίο με αδιαπραγμάτετο ζητούμενο τη νομιμότητα της κράτησης (δεδομένου ότι τυχόν έλλειψη νόμιμου ερείσματος στέρησης της ελευθερίας συνιστά άνευ ετέρου και με αμάχητο τρόπο ευθεία παραβίαση της απαγόρευσης βασανιστηρίων), τη διασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών, την αναγκαιότητα για την ευρεία υιοθέτηση εναλλακτικών της κράτησης μέτρων αλλά και την εξατομικευμένη κρίση για την επιβολή του μέτρου αλλά και τη διάρκεια του. Το ζήτημα αυτό απασχόλησε ιδιαίτερα τον Συνήγορο, υπό το φως των τελευταίων εξελίξεων όσον αφορά τη διαχείριση ιδιαίτερα μεγάλου αριθμού μεικτών (προσφυγικών και μεταναστευτικών) ροών και προς τον σκοπό της οριστικής εξάλειψης του επαναλαμβανόμενου φαινομένου να χρησιμοποιείται το μέτρο της κράτησης ως συγκυριακό εργαλείο διαχείρισης των μεικτών ροών αλλά και ως αντιστάθμισμα της, μέχρι σήμερα, διαπιστωμένης αδυναμίας εφαρμογής του νομικού πλαισίου περί Πρώτης Υποδοχής (βλ. «Προσφυγικό ζήτημα και μετανάστευση» και «Επιστροφές αλλοδαπών»). Στο πλαίσιο αυτό ο ΕΜΠ εξακολουθεί να τονίζει την ανάγκη για την ολοσχερή διακοπή της πρακτικής της διοικητικής κράτησης των αλλοδαπών σε χώρους αστυνομικών τμημάτων, σύμφωνα και με τη σχετική δέσμευση της ΕΛΑΣ, με έγγραφό της προς τον Συνήγορο (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 185).

Ιδιαίτερη ανησυχία προκάλεσε το φαινόμενο της παραμονής μεγάλου αριθμού παράτυπα εισερχόμενων αλλοδαπών, προκειμένου να καταγραφούν σε πρόχειρα ορισθέντες προς τούτο χώρους, οι οποίοι, σε κάποιες περιπτώσεις, δεν εποπτεύονται από κρατικό φορέα (λ.χ. ξενοδοχείο "Captain Elias" Κω, περιοχή Καρα Τεπέ Λέσβου, «Βίλα Άρτεμις» Λέρου). Το φαινόμενο αυτό κορυφώθηκε στο πλαίσιο της αθρόας εισόδου στη χώρα μεικτών ροών αλλοδαπών κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και παραμένει μέχρι σήμερα ανησυχητικό. Η κατάσταση αυτή οδήγησε στο φαινόμενο μιας καινοφανούς κατηγορίας αλλοδαπών, προσώπων σε μια μετέωρη κατάσταση, που ευλόγως προσιδιάζει περισσότερο σε de facto ομηρία παρά σε Πρώτη Υποδοχή Αλλοδαπών, πράγμα που απαιτεί άμεση κατά προτεραιότητα αντιμετώπιση για την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Έμφαση δόθηκε, και εντός του έτους 2015, στις περιπτώσεις ασθενών αλλοδαπών υπό διοικητική κράτηση.

Σε σχετική παρέμβασή του, ο Συνήγορος επισήμανε ότι η κράτηση, ως ο επαχθέστερος περιορισμός της ελευθερίας, πρέπει να αποτελεί την εξαίρεση όταν δεν μπορούν να επιβληθούν εναλλακτικά μέτρα. Τόνισε επίσης ότι η διοικητική κράτηση ανθρώπων, με σοβαρά προβλήματα υγείας, σε συνθήκες ουσιαστικής απουσίας οποιασδήποτε υγειονομικής περίθαλψης και θεραπευτικής αγωγής, παρίσταται ασυμβίβαστη με τις διατάξεις του διεθνούς και εθνικού δικαίου, είναι δε αντίθετη στην αρχή της αναλογικότητας των στερητικών της ελευθερίας μέτρων (άρθρο 5 παράγρ. 3 Συντάγματος, άρθρο 5 ΕΣΔΑ). Σε κάθε περίπτωση, η παύση της κράτησης των αλλοδαπών θα πρέπει να συνοδεύεται από παραπομπή σε κατάλληλη δομή, προς τον σκοπό της αποτελεσματικής αντιμετώπισης του αντίστοιχου προβλήματος υγείας.

Χώροι Κράτησης Αλλοδαπών

Την 3η Μαρτίου, την 29η Απριλίου και την 23η Ιουνίου 2015, κλιμάκια του ΕΜΠ επισκέφθηκαν τα Προαναχωρησιακά Κέντρα της οδού Πέτρου Ράλλη, Κορίνθου και Παρανεστίου Δράμας, αντίστοιχα. Με την ειδική επισήμανση της σημαντικής μείωσης του αριθμού των κρατουμένων, κοινές ήταν οι διαπιστώσεις για την απουσία ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και την τότε επικείμενη λήξη των συμβάσεων κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων και διερμηνέων. Στην περίπτωση της Κορίνθου και της Πέτρου Ράλλη έντονα αναδείχθηκε η ελλιπής καθαριότητα, το έλλειμμα ενημέρωσης των κρατουμένων σχετικά με τη διάρκεια της κράτησής τους και την εν γένει πορεία των υποθέσεών τους, αλλά και η έλλειψη ειδών ρουχισμού και προσωπικής υγιεινής.

Τη 16η Ιουνίου κλιμάκιο του ΕΜΠ επισκέφθηκε τη Λέσβο και τους χώρους παραμονής και κράτησης των αλλοδαπών προς ολοκλήρωση της διαδικασίας καταγραφής από την ΕΛΑΣ. Σχετική ήταν και η επίσκεψη, το ίδιο χρονικό διάστημα, κλιμακίου του ΕΜΠ στην Κω και τη Λέρο. Ειδικότερα, το κλιμάκιο επισκέφθηκε το Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης Μόριας Λέσβου, το οποίο ωστόσο λειτουργεί ως Κέντρο Ταυτοποίησης Ιθαγένειας από την ΕΛΑΣ. Ο εν λόγω χώρος παρουσιάζει σωρεία τεχνικών προβλημάτων λόγω της προχειρότητας της κατασκευής. Σημαντικές είναι οι ελλείψεις σε προσωπικό καθαρισμού, κλίνες, κλινοσκεπάσματα και είδη καθαρισμού, που συνεπάγονται ελλιπέστατες συνθήκες υγιεινής και προφανή υποβάθμιση των συνθηκών παραμονής. Επίσης, την 24η Ιουνίου και στο προαναφερθέν πλαίσιο, κλιμάκιο του ΕΜΠ επισκέφθηκε τους χώρους κράτησης του ΑΤ Λέρου, οι οποίοι παρουσιάζουν σημαντικά προβλήματα και χρειάζονται άμεσα επισκευές και καθαρισμό, γεγονός που τους καθιστά ακατάλληλους ακόμη και για προσωρινή φιλοξενία. Επίσης, εγκυμονούνται κίνδυνοι για την υγεία και την ασφάλεια των αλλοδαπών αλλά και των ίδιων των αστυνομικών.

Την 29η Μαΐου, την 21η Οκτωβρίου και τη 16η Νοεμβρίου, κλιμάκια του ΕΜΠ πραγματοποίησαν επισκέψεις στα ΑΤ Ναυπλίου, στο Τμήμα Μεταγωγών της Υποδιεύθυνσης Μεταγωγών Δικαστηρίων Θεσσαλονίκης και Διεύθυνση Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης, καθώς και στο Τμήμα Δίωξης «Λαθρομετανάστευση» Θεσσαλονίκης (όπου κρατούνται αλλοδαπές γυναίκες) και στο Τμήμα Δίωξης «Λαθρομετανάστευση» Μυθονίας (όπου βρίσκονται ανήλικοι αλλοδαποί, υπό «προστατευτική φύλαξη»), αντίστοιχα. Κοινή διαπίστωση είναι ότι δεν παρατηρείται πλέον υπέρβαση της χωρητικότητας, ενώ η παραμονή στους εν λόγω χώρους δεν είχε μεγάλη διάρκεια (ολιγόημερη στις περισσότερες περιπτώσεις).

Οι συνθήκες κράτησης, ωστόσο, παραμένουν προβληματικές και δεν συνάδουν με τα ανекτά όρια αξιοπρεπούς διαβίωσης σε χώρο κράτησης. Οι ανυπαρκτοί χώροι προαυλισμού, η μη πρόσβαση στον καθαρό αέρα και τον ανοικτό ουρανό, η έλλειψη φυσικού

φωτός εντός των χώρων, η ανεπαρκής καθαριότητα, η έλλειψη ειδών υγιεινής και η ελλιπής ιατροφαρμακευτική περίθαλψη που παρατηρείται σχεδόν στο σύνολο των εν λόγω χώρων εξακολουθούν να πλήττουν ουσιαστικά θεμελιώδη δικαιώματα των κρατουμένων (ιδίως ανηλίκων), ακόμη και στην περίπτωση ολιγόημερης παραμονής.

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ

Η πολυεπίπεδη κρίση και η παρατεταμένη ύφεση έχουν καθοριστικές συνέπειες τόσο στην αύξηση των ψυχικών διαταραχών στον γενικό πληθυσμό, ιδιαίτερα της κατάθλιψης και των αυτοκτονικών τάσεων, όσο και στην αύξηση του αιτήματος για ψυχιατρική και ψυχολογική συνδρομή, ενώ ταυτόχρονα συντελείται η αποδόμηση, λόγω υποχρηματοδότησης, του δημόσιου συστήματος των υπηρεσιών ψυχικής υγείας. Κατά συνέπεια, οι μείζονες προκλήσεις που τίθενται απέναντι στους εταίρους του χώρου της ψυχικής υγείας και της μετέωρης ψυχιατρικής μεταρρύθμισης οφείλουν να έχουν χαρακτήρα «πρόληψης» ενάντια:

- στον αποκλεισμό ή την υποβάθμιση της ψυχικής υγείας από τις προτεραιότητες της κοινωνικής πολιτικής και της ευρύτερης πολιτικής της υγείας
- στον περαιτέρω κατακερματισμό και την αποδυνάμωση του δικτύου των δομών ψυχικής υγείας
- στην επαγγελματική εξουθένωση των λειτουργών της ψυχικής υγείας.

Ο Συνήγορος έχει επανειλημμένως εξετάσει αναφορές, οι οποίες θίγουν ζητήματα παραβίασης δικαιωμάτων των ψυχικά πασχόντων, και έχει εκθέσει αναλυτικά τις κοινωνικές και νομικές διαστάσεις των θεμάτων αυτών, δεδομένου ότι διακυβεύονται τα δικαιώματα στην προστασία της υγείας και την κοινωνική επανένταξη, ενώ τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα βρίσκονται σε νομική και πραγματική αδυναμία να προασπίσουν τα δικαιώματά τους.

Ο Συνήγορος έχει επισημάνει ότι η καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (υπόθεση «Βενιός κατά Ελλάδας», 2011) σχετικά με τον αναγκαστικό εγκλεισμό ασθενούς σε ψυχιατρική κλινική, επιβάλλει την άμεση λήψη μέτρων για τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ψυχικά ασθενών. Επιπλέον, η καταδικαστική απόφαση λόγω παραβίασης του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ συνιστά πρόκληση για τις δικαστικές και εισαγγελικές αρχές της χώρας.

Το Δικαστήριο παραπέμπει ρητά σε κείμενα του Συνηγόρου προκειμένου να καταγράψει την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα. Αντίστοιχες υποθέσεις έχουν απασχολήσει κατ'επανά-

λήψη τον Συνήγορο, όπως σε περιπτώσεις ακούσιας εξέτασης και νοσηλείας σε ψυχιατρικό νοσοκομείο (2004) , ενώ το 2007 διενεργήθηκε αυτεπάγγελη έρευνα για την ακούσια νοσηλεία ψυχικά ασθενών . Με τις παρεμβάσεις του, ο Συνήγορος προσπάθησε να αναδείξει τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των ψυχικά ασθενών και να κινητοποιήσει τους αρμόδιους φορείς. Δυστυχώς, η ανταπόκριση δεν υπήρξε ικανοποιητική. Σύμφωνα με πόρισμα του Συνηγόρου για τη φύλαξη ποινικώς ακαταλόγιστων ατόμων σε ψυχιατρικά νοσοκομεία (2005) , η νοσηλεία των ασθενών παρεμποδίζεται από το έργο της φύλαξης.

Η αντίφαση ανάμεσα στη φυλακτική και στη θεραπευτική αντιμετώπιση των ακαταλόγιστων ασθενών είναι εγγενής στις περιπτώσεις εφαρμογής του μέτρου ασφαλείας των άρθρων 69 και 70 του Ποινικού Κώδικα. Το να ανατίθεται στις ψυχιατρικές μονάδες η φύλαξη ακαταλόγιστων «εγκληματιών» αποτελεί νομικό παράδοξο και καθιστά επιτακτική την επεξεργασία ενός ειδικού πλαισίου νοσηλείας των ακαταλόγιστων ατόμων από τα συναρμόδια Υπουργεία Υγείας και Δικαιοσύνης.

Επισκέψεις – Αυτοψίες

Ο Συνήγορος προέβη, στις 11 Δεκεμβρίου, σε διενέργεια επίσκεψης – αυτοψίας στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής (ΨΝΑ – Δαφνί) σε συνέχεια των σχετικών πορισμάτων της Αρχής, καθώς και στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του ΕΜΠ. Οι 6 θάνατοι νοσηλευομένων κατά το 2014-2015 (αυτοκτονία 19.6.2014, ανθρωποκτονία από καθηλωμένο ασθενή κατά άλλου καθηλωμένου επί κλίνη συνασθενούς 17.5.2015, εμπρησμός και θάνατος 3 ασθενών 4.9.2015, θάνατος ακουσίως νοσηλευόμενου ο οποίος αποπειράθηκε αυτοκτονία, διέφυγε του χώρου του ψυχιατρείου και βρέθηκε νεκρός έξω από αυτόν 24.9.2015), καθώς και οι επανειλημμένες αναφορές προς τον Συνήγορο αλλά και την Ειδική Επιτροπή Ελέγχου Προστασίας των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Ψυχικές Διαταραχές του Υπουργείου Υγείας για παραβίαση δικαιωμάτων των ψυχικά ασθενών στο ΨΝΑ καταδεικνύουν ότι η λήψη μέτρων για τη διαχείριση της κρίσης είναι προφανώς ανεπαρκής. Ο Συνήγορος θα αξιολογήσει τις προτάσεις της Διοίκησης του ΨΝΑ και αναλόγως θα διαμεσολαβήσει προς τα Υπουργεία Υγείας και Δικαιοσύνης, προκειμένου να ληφθούν άμεσα μέτρα. Τέλος, κλιμάκιο του Συνηγόρου διενήργησε, στις 22-24 Σεπτεμβρίου 2014, αυτοψία σε όλες τις ενδονοσοκομειακές και εξωνοσοκομειακές δομές του Κρατικού Θεραπευτηρίου – Κέντρου Υγείας Λέρου , ολοκλήρωσε δε την αξιολόγηση των ευρημάτων και παρουσίασε τα συμπεράσματά του εντός του έτους 2015. Ενώ κατά την επίσκεψη καταγράφηκαν σοβαρές φθορές στην κτιριακή υποδομή, ελλείψεις στη σίτιση των ασθενών και στην παροχή ποιοτικής φροντίδας, σημειώνεται ότι μετά την επίσκεψη του Συνηγόρου η Διοίκηση αποφάσισε να κλείσει και να μεταφέρει τμήματα που λειτουργούσαν υπό απαράδεκτες συνθήκες σε νέα κτίρια με καλύτερες υποδομές, βελτιώνοντας παράλληλα κατά το δυνατόν την ποιότητα παροχών.

ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Στις 17 Ιουλίου, ο ΕΜΠ επισκέφθηκε το παράρτημα ΑμεΑ Λεχαινών, προκειμένου να διερευνηθούν οι συνθήκες διαβίωσης και η προστασία των δικαιωμάτων των φιλοξενουμένων, σε συνέχεια του από 2011 πορίσματος του Συνηγόρου . Κατά την επίσκεψη ο ΕΜΠ διαπίστωσε ότι τα προβλήματα έχουν διογκωθεί αφενός λόγω της τροποποίησης του νομοθετικού πλαισίου και της συγχώνευσης σε περιφερειακό επίπεδο των μονάδων κοινωνικής φροντίδας, αφετέρου δε λόγω των δημοσιονομικών δεσμεύσεων της χώρας και της αδυναμίας πρόσληψης προσωπικού σε αυτές. Ειδικότερα, εντοπίζεται έλλειψη οικονομικής ρευστότητας για κάλυψη βασικών αναγκών σίτισης, προμήθειας ιματισμού, πανών, βενζίνης, αλλά και γενικότερα έλλειψη πόρων για πρόσληψη επικουρικού προσωπικού, προγράμματα δραστηριοποίησης, εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας, αγορά εξοπλισμού, όπως αναπηρικών αμαξιδίων κ.ά. Το προσωπικό δεν αρκεί για τη στοιχειώδη λειτουργία της μονάδας, ορισμένοι φιλοξενούμενοι υφίστανται συνεχώς μηχανική καθήλωση, ενώ συνεχίζεται η τοποθέτηση παιδιών και ενηλίκων σε κλειστά από παντού ξύλινα κρεβάτια (κλουβιά), κατά παράβαση των Συνστάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT/ Inf/E Rev 2009 “The CPT Standards”). Το υπάρχον προσωπικό, που φαίνεται ότι καταβάλλει υπεράνθρωπες προσπάθειες, εμφανίζει ακόμη και προβλήματα υγείας και επαγγελματικής εξουθένωσης, ενώ η παντελής έλλειψη κοινωνικών λειτουργιών καθιστά αδύνατη οποιαδήποτε πιθανότητα προώθησης υιοθεσίας, αναδοχής, διαχείρισης προγραμμάτων εθελοντικής υποστήριξης κ.ά.

Ο ΕΜΠ τονίζει, επαναλαμβάνοντας με αυτόν τον τρόπο τις θέσεις που έχει ήδη διατυπώσει ο Συνήγορος στο παρελθόν, ότι είναι ενδεδειγμένος ο σχεδιασμός και προγραμματισμός της σταδιακής κατάργησης των προνοιακών μονάδων ασυλικού χαρακτήρα, όπως το συγκεκριμένο κέντρο, με ταυτόχρονη αντικατάστασή του από προγράμματα αναδοχής και από μικρές μονάδες οικογενειακού τύπου, οι οποίες θα λειτουργούν μέσα σε κατοικημένες περιοχές, ώστε να διασφαλίζεται η σύνδεση με τις τοπικές κοινότητες, σύμφωνα με τις αρχές της προωθούμενης στην ΕΕ πολιτικής αποϊδρυματοποίησης (για άλλους χώρους όπου φιλοξενούνται ανήλικοι, βλ. «Κοινωνική ασφάλιση και αλληλεγγύη»).

Περισσότερα και πιο αναλυτικά στοιχεία, στον ιστότοπο του Συνηγόρου www.synigoros.gr

Το σύμβολο μέσα στο κείμενο παραπέμπει σε κατάλογο συνδέσμων (www.synigoros.gr/?i=stp.el.links2015) όπου μπορείτε να βρείτε σχετικά αναρτημένα έγγραφα.